

the theories of social exclusion and of ethnicity and nationalism. A definition of the concept of social inclusion is proposed. The author explores how key policy changes in the area of education, labour market, health system, political sphere, housing, minority rights have often been confined to the level of legislation or policy formulation, without being followed by proper implementation (often as a result of lack of adequate budgetary funding). The paper identifies a number of domestic causes of the gap between formal measures for Roma inclusion and their actual implementation. Nationalistic and ethnocentric attitudes and negative stereotypes against Roma, combined with the weakness of the civil society and the lack of public awareness and support for the social inclusion of vulnerable minorities successfully block any political will to implement the policies into practice. Governments rely mainly on international financial support for pilot projects, but even when enough money from the national budget for minorities' integration are planned, the action plans are not implemented. The lack of adequate monitoring and control over the practical projects and measures leads to bad quality of the services and waste of money and efforts. Minority involvement in the design and implementation of policies is often formal.

БЕДНОСТТА И СОЦИАЛНАТА ИЗОЛАЦИЯ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Баки Хюсеинов

Бедността сред широки слоеве от българското население е явление, което вече 20 години съпътства прехода и икономическите реформи. В България появата и нарастването на бедността е следствие от съществен спад на БВП, заедно със спад в работните заплати, съпроводено с хиперинфлация и нарастване на неравенството в доходите. В края на 1996 г. БВП е бил около две трети от равнището му през 1989 г.

До 2009 г. вследствие на макроикономическата стабилизация от края на 90-те години на миналия век и особено в резултат от щедрите инвестиции от Европейския съюз България отбелязва устойчив икономически растеж. Това позволи да бъдат предприети по-целенасочени и мащабни действия за преолювяване на причините, пораждащи бедност.

През 2007 г. БВП на глава от населението е 3800 евро, което е с 15% повече в сравнение с 2005 г. По-високият от средния за ЕС икономически растеж позволява постепенно бавно намаляване на разликата между жизненото равнище в България и средното за страните-членки. През 2005 г. БВП на човек от населението е бил 35,3 % от това на ЕС-27, докато през 2007 г. той вече е 38,2%, за да достигне почти 40% през 2008 г. През 2007 г. общият домакински доход достигна до 7828 лв. (близо 4000 евро) и нарасна с 27% спрямо равнището си от 2005 г.

Доходите на домакинствата отбелязват трайна тенденция към повишение в номинално изражение до средата на 2009 г. Само за периода 1999—2007 г. общият доход средно на лице от домакинство нараства приблизително два пъти. Ръстът на реалните доходи през 2007 г. спрямо 2001 г. е с 39,2%. Спрямо 2005 г. те са нараснали с 10,6%. През 2007 г. средната работна заплата нарасна с 20 на сто в сравнение 2006 г. Минималната работна заплата е с 22,2 % повече от 2007 г.

Заетостта също нарасна значително. През 2007 г. заетите лица на възраст 15–64 г. нарастват с 18,5% в сравнение с 2002 г. Равнището на заетост нараства с 11,1 процентни пункта в сравнение с 2002 г. и достига 61,7% през 2007 г. Тази положителна тенденция продължава и през 2008 г., като за второто тримесечие равнището на заетост е 63,9%.

Безработицата намалява съществено от 2002 г. до края на 2008 г. и достига по-ниски нива от средните европейски равнища за този период. През 2007 г. тя е 6,9% при 18,1% през 2002 г. Броят на регистрираните безработни през 2007 г. е почти 2,4 пъти по-малък в сравнение с 2002 г. Равнището на регистрирана безработица намалява от 17,71% през 2002 г. на 7,75% през 2007 г. През юли 2008 г. равнището на регистрирана безработица е 5,96%.

Наред с общото намаление на безработицата намаляват и безработните от целевите групи на пазара на труда, към които се насочва приоритетно политиката по насърчаване на заетостта. През 2007 г. спрямо 2002 г. продължително безработните намаляват 2 пъти; безработните с основно и по-ниско образование и тези без квалификация намаляват 2,1 пъти; безработните лица над 50-годишна възраст намаляват с 26,4%.

Икономическият напредък в този период, особено след присъединяването на страната към Европейския съюз, съдейства за намаляване на риска от бедност в страната. През 2006 г. бяха отчетени най-ниските от 1995 г. насам нива на бедност и неравенство в страната. Рискът от бедност достигна 13,9 %. Сравнително по-високата инфлация през 2007 г. доведе до леко покачване на риска от бедност до 14,1 %.

Рискът от бедност е по-висок за жените, отколкото за мъжете. През 2007 г. 16,6 % от жените са живели в риск от бедност, срещу 11,3 % от мъжете. Самотните родители и в частност самотните майки остават сред най-уязвимите групи от населението. Пресичането на пол и възраст в риска от социално изключване е сложно и променящо се явление. Например сред по-младите поколения сега жените постигат нива на квалификация, които съответстват или надвишават тези на мъжете на тяхната възраст. Но други неравенства по пол остават непроменени и поставят в неизгодна позиция младите жени. Изявеното разделение по пол при избор на специалности в образованието и обучението означава, че младите жени често са насочвани към по-ниско платени професии. Има по-голяма вероятност жените да станат икономически неактивни поради семейни отговорности. По-ниските доходи на жените през целия им живот се отразяват на техните пенсии в пенсионните планове, които се базират на индивидуални доходи и трудов стаж, като по този начин увеличават риска от бедност с напредване на възрастта (МТСП, Световна банка 2008б).

Рискът от бедност в България има и ясно изразени възрастови измерения. Най-уязвими са децата и най-възрастните. През 2007 г. 18,8% от децата до 15 години и 17,7% от хората над 65 години са живеели в бедност. Възрастните жени са близо 3 пъти по-уязвими от изпадане в бедност от възрастните мъже. Общо 24,1 % от жените на 65 и повече години са живели в бедност през 2007 г., срещу само 8,1 % от мъжете в същата възраст. Децата (до 6-годишна възраст) са сред най-бедните, като равнището на бедност на глава от населението е над 16% и е с 6 процентни пункта по-високо от средното за страната (МТСП, Световна банка, 2008 б).

Хората във възрастните групи на най-малките и на най-възрастните представляват 24,0% от населението, но делът им в бедността е 37%. При децата до 6 годишна възраст най-голям е делът на бедността при живеещите в